EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 16.3.2005
COM(2005) 94 galīgā redakcija

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS

Zaļā grāmata „Jauna solidaritāte paaudžu starpā saistībā ar demogrāfiskām izmaiņām”

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS

Zaļā grāmata „Jauna solidaritāte paaudžu starpā saistībā ar demogrāfiskām izmaiņām”

Šodien Eiropa piedzīvo demogrāfiskas izmaiņas, kam nav precedenta to apjoma un nopietnības ziņā. Dabiskais pieaugums Eiropā 2003. gadā bija tikai 0,04% gadā; jaunajās dalībvalstīs, izņemot Kipru un Maltu, iedzīvotāju skaits pat samazinājās. Daudzās valstīs imigrācija ir kļuvusi par izšķirošu faktoru, lai nodrošinātu iedzīvotāju skaita pieaugumu. Gandrīz visur dzimstība nesasniedz sabiedrības atražošanas līmeni (aptuveni 2,1 bērns uz vienu sievieti); daudzās dalībvalstīs dzimstības līmenis ir zemāks par 1,5 bērniem uz vienu sievieti.

Tajā pašā laikā eiropiešiem nav tik daudz bērnu, cik viņi vēlētos. Tas norāda uz visādiem ierobežojumiem, kas ietekmē pāru izvēli, tostarp uz to, ka arvien grūtāk ir atrast mājokli.

Bet tas norāda arī uz to, ka pēc struktūras daudzveidīgās ģimenes, kas ir Eiropas sabiedrības būtiska daļa, neuzskata, ka vide, kurā tās dzīvo, rosinātu audzināt pēc iespējas vairāk bērnu. Ja Eiropa vēlas izmainīt šo demogrāfisko lejupslīdi, sociālajām politikām vairāk būtu jāatbalsta ģimenes, ļaujot sievietēm un vīriešiem apvienot ģimenes un profesionālo dzīvi. Turklāt ģimene arī turpmāk būs nozīmīga solidaritātei starp paaudzēm. Eiropas Savienībai tāpēc ir vajadzīgs pilnīgāks priekšstats par ģimeņu stāvokli dažādās dalībvalstīs, jo īpaši attiecībā uz nodarbinātību un ienākumiem viena vecāka ģimenēs, mājokļu pieejamību, sociālajiem pabalstiem un vecu cilvēku aprūpi.

Fakti ir neapstrīdami: paredzams, ka Savienības iedzīvotāju skaits nedaudz pieaugs laikā līdz 2025. gadam, pateicoties imigrācijai, un pēc tam sāks samazināties[1]: 458 miljoni iedzīvotāju 2005. gadā, 469,5 miljoni - 2025. gadā (+ 2 %) un tad 468,7 miljoni - 2030. gadā. Bet 55 no 211 reģioniem 15 valstu Eiropas Savienībā jau pieredzējuši iedzīvotāju skaita samazināšanos deviņdesmito gadu otrajā pusē; tas pats attiecas uz lielāko daļu jauno dalībvalstu reģioniem (35 no 55 reģioniem) un izšķiroši ir iedzīvotāju skaita dabiskas samazināšanās un tīrās emigrācijas faktori[2].

Šī iedzīvotāju skaita samazināšanās tendence ir vēl izteiktāka un dziļāka, ja aplūkojam kopējo darba spējīgā vecuma iedzīvotāju skaitu (15-64 gadi) : no 2005. gada līdz 2030. gadam, tas samazināsies par 20,8 miljoniem.

Ziņojumā, ko bija sagatavojusi Vima Koka vadītā augsta līmeņa grupa, bija uzsvērts demogrāfiskā jautājuma nozīmīgums attiecībā uz „Lisabonas stratēģiju”: sabiedrības novecošanās varētu būt par iemeslu tam, ka NKP potenciālais pieaugums gadā Eiropā samazināsies no 2-2,25 % šodien līdz 1,25 % 2040. gadā. Tas skars arī mūsu sabiedrības uzņēmējdarbības un iniciatīvas garu.

Lai rastu šīs problēmas risinājumu, ir svarīgi, lai mērķtiecīgi tiktu ieviesta Lisabonas programma, jo īpaši politikas, kas veicina pilnīgāku līdzdalību nodarbinātībā – jo īpaši attiecībā uz dažām tādām iedzīvotāju grupām kā sievietes, jaunieši un vecāki cilvēki – novatorismu un darba ražīgumu.

Svarīgi ir arī turpināt sociālās aizsardzības sistēmu modernizāciju, jo īpaši pensionēšanās sistēmas, lai varētu nodrošināt to finansiālo un sociālo ilgtspējību un dotu tām iespēju tādejādi pārvaldīt sekas, ko izraisa novecošanās.

---

[1] Eurostat pamatscenārijs iedzīvotāju skaita prognozēm, provizoriski rezultāti -2004. gada decembris

[2] Reģioni NUTS 2. Avots: Trešais ziņojums par kohēziju, 2004. gada februāris.

Jau vairākus gadus Savienībā tiek izstrādātas politikas[3], lai paredzētu šīs izmaiņas[4], un tādas nesenas iniciatīvas kā *Zaļā grāmata par ekonomiskās migrācijas vadību ES*, sekmē šīs domu apmaiņas virzību.

Šīs demogrāfiskās izmaiņas sakņojas trīs pamattendencēs:

- **Pastāvīga mūža ilguma rādītāju paaugstināšanās.** Tā ir saistīta ar to, ka būtiski uzlabojusies veselības aprūpe un dzīves kvalitāte Eiropā: pieaug veselīgas dzīves paredzamais ilgums. Šādai attīstībai būtu jāturpinās, samazinoties starpībai vīriešu un sieviešu paredzamajā mūža ilgumā. Tagad pavisam parasti ir redzēt vienas ģimenes četras paaudzes, bet tās ir mobilākas un nedzīvo kopā kā agrāk.

- Strādājošo skaita pieaugums **vecuma grupā virs 60 gadiem** laikā līdz 2030. gadam, kad "baby-boom" paaudzes bērni kļūs par "senioriem".

- **Nemainīgi zemi dzimstības rādītāji**. „Baby-boom" paaudzēm bija mazāk bērnu, salīdzinot ar iepriekšējām paaudzēm. Šo zemo dzimstību nosaka vesela virkne faktoru: grūtības atrast darbu, mājokļu trūkums un to augstās cenas, vecāku vecuma palielināšanās viņu pirmā bērna dzimšanas laikā, atšķirīgas izvēles studiju, darba dzīves un ģimenes dzīves jomā. Gandrīz visur auglības līmenis nesasniedz sabiedrības atražošanas līmeni. Atsevišķās Dienvideiropas un Austrumeiropas valstīs tas ir mazāks nekā 1,3 bērni uz vienu sievieti.

Tādejādi sabiedrība piedzīvo nozīmīgas struktūras izmaiņas: ģimenes struktūras attīstās; ir vairāk «gados vecāku strādājošo» (55-64), vecu ļaužu (65-79), ļoti vecu ļaužu (80+), mazāk bērnu, jauniešu un pieaugušo darba spējīgā vecumā. Turklāt pārejas starp dažādiem dzīves posmiem ir kļuvušas sarežģītākas: tas jo īpaši attiecas uz jauniešiem, kuri vēlāk piedzīvo atsevišķus dzīves notikumus (piem., universitātes vai cita veida mācību iestādes pabeigšana, pirmais darbs, pirmais bērns).

Šīs demogrāfiskās izmaiņas tātad ir jāņem vērā Eiropas un valsts līmeņa uz sabiedrību vērstajās politikās. Tāds ir 2004. gadā Eiropas Parlamentā pieņemtās sākotnējās darbības[5] mērķis: tajā paredzēts, ka demogrāfisko izmaiņu ietekme pilnīgāk ņemama vērā attiecīgo politiku kopumā.

Arvien vairāk ir to dalībvalstu, kuras pielāgošanos šīm pārmaiņām jau ir atzinušas par politisku prioritāti. Lai kompensētu paredzamo darba spējīgā vecuma pieaugušo skaita samazināšanos, Eiropas Savienība atbalsta lielāku nodarbinātību, jo īpaši sievietēm un gados vecākiem cilvēkiem, sekmē ieguldījumus cilvēkresursos un augstāku ražīgumu, pateicoties ekonomiskām reformām, pētniecībai un jauninājumiem. Tomēr jāpieliek papildu pūles attiecībā uz jauniešu iesaistīšanos darba dzīvē un atbalstu viņu profesionālā dzīves gājumā, kas vairs nav „tik lineārs", darbam mijoties ar mācībām, bezdarbu, pārkvalificēšanos vai zināšanu atjaunošanu.

Jaunās Eiropas Savienības sociālas politikas darba kārtības kontekstā jāpadziļina domu apmaiņa, vienlaicīgi ņemot vērā dažādo pārvaldes līmeņu attiecīgās kompetences. Par daudziem ar demogrāfiskajām pārmaiņām saistītiem jautājumiem var teikt, ka vienīgi dalībvalstis vai to reģionālās pārvaldes, vai arī sociālie partneri ir kompetenti tos risināt. **Bet tie ir arī vispārējas intereses steidzami risināmi jautājumi, un visām dalībvalstīm jāsekmē to risinājums.**

Kopējais demogrāfiskās atkarības līmenis[6] no 49 % 2005. gadā palielināsies līdz 66 % 2030. gadā. Mums būs ne vien jāsasniedz, bet arī jāpārsniedz Lisabonā izvirzītais mērķis - 70 % nodarbinātības

---

3 Skatīt 1. pielikumu.

4 Pretim visu paaudžu Eiropai – KOM(1999) 221 25.5.1999.; Eiropas rīcība saistībā ar novecošanās tendencēm pasaulē – KOM(2002) 143 18.3.2002.

5 Budžeta pozīcija 20 04 01 - OV L 53 23.2.2004., 47. sējums, II/1281. lpp.

līmenis - lai kompensētu gaidāmo darba spējīga vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanos: dalībai nodarbinātībā būs jāaug, un pensionēšanās vecums būs jāturpina palielināt. Svarīgi būs arī izvērtēt un apsvērt, kā labāk mazināt visas negatīvākās šo pārmaiņu sekas.

Vai jūs šajā sakarā uzskatāt, ka domu apmaiņa par demogrāfiskajām pārmaiņām un to seku vadību būtu īstenojama Eiropas līmenī?

Apstiprinošas atbildes gadījumā, kādiem ir jābūt mērķiem un kuras jūsuprāt ir attiecīgās politikas jomas?

1. EIROPAS DEMOGRĀFIJAS UZDEVUMI

Pastāvot lielai situāciju daudzveidībai, ir trīs cēloņi, kas nosaka novecošanos visur Eiropā; to varētu apkopot šādi[7]:

- **Eiropas Savienībai vairs nav „demogrāfiskā virzītājspēka".** To dalībvalstu īpatsvars, kurās līdz 2050. gadam iedzīvotāju skaits nesamazināsies, ir niecīgs. No piecām lielākajām dalībvalstīm tikai Lielbritānijā un Francijā tas pieaugs laikā no 2005. gada līdz 2050. gadam (+ 8 % un + 9,6 %)[8]. Dažos gadījumos iedzīvotāju skaita samazināšanās sāksies jau līdz 2015. gadam, un dažos gadījumos 2050. gadā samazinājums pārsniegs 10 % vai 15 %.

- Imigrācija pēdējā laikā ir mazinājusi sekas, ko rada dzimstības samazināšanās daudzās valstīs.

- Situācija **kandidātvalstīs** izceļ demogrāfiskos kontrastus. Attiecībā uz Bulgāriju un Rumāniju tiek prognozēts negatīvs pieaugums (attiecīgi -21 % un -11 % līdz 2030. gadam); tādas pašas ir ANO prognozes attiecībā uz Horvātiju (-19 %). Kontrastā tam Turcijas iedzīvotāju skaits pieaugs par vairāk nekā 19 miljoniem laikā no 2005. gada līdz 2030. gadam (+25%).

Eurostat pamatscenārijs, EU25 (tūkstošos)	*2005-2050*	*2005-2010*	*2010-2030*	*2030-2050*
Kopējais iedzīvotāju skaits	**-2,1% (-9642)**	**+1,2% (+5444)**	**+1,1% (+4980)**	**-4,3% (-20066)**
Bērni (0-14)	-19,4% (-14415)	-3,2% (-2391)	-8,9% (-6411)	-8,6% (-5612)
Jaunieši (15-24)	-25,0% (-14441)	-4,3% (-2488)	-12,3% (-6815)	-10,6% (-5139)
Jauni pieaugušie (25-39)	-25,8% (-25683)	-4,1% (-4037)	-16,0% (-15271)	-8,0% (-6375)
Pieaugušie (40-54)	-19,5% (-19125)	+4,2% (+4170)	-10,0% (-10267)	-14,1% (-13027)
Gados vecāki strādājošie (55-64)	+8,7% (+4538)	+9,6% (+5024)	+15,5% (+8832)	-14,1% (-9318)
Veci ļaudis (65-79)	+44,1% (+25458)	+3,4% (+1938)	+37,4% (+22301)	+1,5% (+1219)
Ļoti veci ļaudis (80+)	+180,5% (+34026)	+17,1% (+3229)	+57,1% (+12610)	+52,4% (18187)

Šīm pārmaiņām ir plašāks konteksts: šajā gadsimtā visās pasaules daļās piedzīvos novecošanos. Tajā pašā laikā mūsu galvenais partneris, ASV, piedzīvos savu iedzīvotāju skaita pieaugumu par 25,6 % laikā no 2000. gada līdz 2025. gadam[9]. Ķīnā novecošanās būs strauja, iedzīvotāju skaitam

---

6 Skaita attiecība iedzīvotājiem vecumā no 0 līdz 14 gadiem un vairāk nekā 65 gadi un tiem, kas ir vecumā no 15 līdz 64 gadiem.

7 Skatīt 2. pielikumu.

8 Spānija piedzīvos 5,7 % izaugsmi no 2005. gada līdz 2030. gadam un 0,8 % lejupslīdi no 2005. gada līdz 2050. gadam.

9 ANO prognozes, 2002.

samazinoties pēc 2025. gada. Tomēr iedzīvotāju novecošanās Eiropas kaimiņu reģionos, Āfrikā un Vidējos Austrumos sāksies daudz vēlāk: tur iedzīvotāji ir daudz jaunāki ar vidējo vecumu 20 gadi vai mazāk, salīdzinot ar 35 gadiem Eiropā.

1.1. Zemas dzimstības problēma

Šajā sakarā zems dzimstības līmenis ir valsts iestādēm risināma problēma. Nekad vēsturē nav pieredzēta ekonomikas izaugsme bez pietiekamas dzimstības. Augstāks darba ražīgums, jo īpaši pateicoties apmācībai visas dzīves garumā, arvien pieaugoša līdzdalība nodarbinātībā, pateicoties īsta Eiropas darba tirgus izveidei un lielākai profesionālai mobilitātei, ir divi pamatlīdzekļi, kas būtu ieteicami šādā situācijā. Ir vēl citi: dzimstība un imigrācija.

Eiropā dzimstības līmenis nenodrošina paaudžu atjaunošanos. Pētījumi rāda, ka nesakrīt pēc eiropiešu domām vēlamais bērnu skaits un faktiskais bērnu skaits [10]: 2,3 un 1,5 bērni. Tas nozīmē, ja būtu piemēroti mehānismi, kas ļautu pāriem, kas to vēlas, laist pasaulē tik daudz bērnu, cik viņi vēlas, reproduktīvais līmenis varētu pieaugt, kaut gan vēlamais ģimenes lielums dažādās dalībvalstīs ir ļoti atšķirīgs.

Principā to raksturo ierobežotas iespējas izdarīt privātu izvēli: novēlota iesaistīšanās darba tirgū, nestabils darbs, dārgs mājoklis un sekmējošu pasākumu trūkums (ģimenes pabalsti, bērnu kopšanas atvaļinājums, bērnu aprūpe, vienlīdzīgs atalgojums utt.). Šādi pasākumi var pozitīvi ietekmēt dzimstību, vienlaicīgi palielinot nodarbinātību, jo īpaši sieviešu nodarbinātību, spriežot pēc atsevišķu valstu pieredzes. Tomēr 84% „Eurobarometer" 2004. gadā apsekoto vīriešu paziņoja, ka viņi nav ņēmuši bērna kopšanas atvaļinājumu un ka viņiem nav bijis nodoma to darīt, lai gan viņi bija informēti par savām tiesībām.

Jau daudzus gadus Eiropas Savienība daudz dara, lai panāktu vīriešu un sieviešu līdztiesību, kā arī saskaņotu valstu sociālās aizsardzības politikas.

Kā, labāk saskaņojot profesionālo un privāto dzīvi, var sekmēt ar demogrāfisku novecošanos saistītu problēmu risinājumu?

Kā var sekmēt labāk līdzsvarotu ar ģimeni un mājsaimniecību saistīto uzdevumu sadalījumu?

Vai atsevišķu pabalstu vai priekšrocību (atvaļinājumi,…) piešķiršana būtu saistāma ar vienādu uzdevumu sadalījumu dzimumu starpā? Kā labāk nodrošināt atbilstīgus ieņēmumus abiem vecākiem, kas ņem bērna kopšanas atvaļinājumu?

Kā veicināt valsts un privātā sektora bērnu aprūpes struktūru (bērnudārzi, pirmsskolas vecuma iestādes utt.) un vecu ļaužu aprūpes struktūru piedāvājumu?

Vai bērnu un vecu cilvēku aprūpes pakalpojumiem piemērots samazināts PVN var veicināt to attīstību?

Kā nodrošināt to, ka vecāki, jo īpaši gados jauni pāri, tiek mudināti iesaistīties darba tirgū, veidot sev vēlamo karjeru un audzināt sev vēlamo skaitu bērnu?

1.2. Imigrācijas iespējamais ieguldījums

Imigrācija no valstīm ārpus Eiropas varētu palīdzēt kompensēt iedzīvotāju skaita samazināšanos līdz 2025. gadam, lai gan imigrācija viena pati tā nevar ne atrisināt visas problēmas, ko izvirza

[10] Augsta Līmeņa grupas ziņojums par sociālās politikas nākotni paplašinātā Eiropas Savienībā, 2004. gada maijs.

novecošanās, ne aizvietot ekonomiskas reformas. Kā uz to norādījusi Komisija savā nesenajā *zaļajā grāmatā*[11], lai nodrošinātu darbaspēka pieejamību un Eiropas labklājību, būs nepieciešamas aizvien lielākas imigrācijas plūsmas. Ņemot vērā demogrāfisko situāciju Eiropā un tās ģeogrāfisko situāciju, šī darba spēka (ekonomiskā) imigrācija lielā mērā būs arī iedzīvotāju imigrācija. Tas nozīmē, ka ir jānodrošina trešo valstu ieceļotāju uzņemšanas efektīva un pārredzama pārvaldība un jāievieš aktīva integrācijas un vienlīdzīgu iespēju politika, lai panāktu līdzsvaru starp attiecīgajām ieceļotāju un uzņēmēju sabiedrību tiesībām un pienākumiem[12]. Iespēja plašāka mērā izmantot imigrāciju, lai darbotos pret demogrāfisko novecošanos, ir jāapspriež valstu un Eiropas līmenī, kā arī ar izcelsmes valstīm.

Saloniku 2003. gada jūnija Eiropadome uzsvēra, ka „ES integrācijas politikai (attiecībā uz imigrantiem) būtu jāsekmē jauno, ES šobrīd aktuālo demogrāfisko un ekonomisko uzdevumu risinājums". Šo domu apmaiņu uzsāka pagājušā gada janvārī pieņemtā *Zaļā grāmata*.

Kādā mērā imigrācija var mazināt zināmas negatīvas sekas, ko rada demogrāfiskā novecošanās?

Kādas ir politikas, kas būtu izstrādājamas šo ieceļotāju, jo īpaši jaunu cilvēku, pilnīgākai integrēšanai?

Kādu ieguldījumu var nodrošināt Kopienas instrumenti, jo īpaši, tiesiskais regulējums cīņai pret diskrimināciju, struktūrfondi un nodarbinātības stratēģija?

2. JAUNA SOLIDARITĀTE PAAUDŽU STARPĀ

Sakarā ar demogrāfiskajām izmaiņām veidojas jauna sabiedrība, šīs izmaiņas paātrināsies pēc 2010. gada: arvien mazāk jauniešu un gados jaunu pieaugušo, arvien vairāk gados vecāku strādājošo, pensionāru un ļoti vecu ļaužu. Mūsu sabiedrībām būs jārod jauni līdzekļi, lai izmantotu izaugsmes potenciālu, ko nodrošina jaunās paaudzes un gados vecākie pilsoņi. Būs vajadzīga visu šajās pārmaiņās iesaistīto personu rīcība: jāveicina jaunas solidaritātes formas paaudžu starpā, kuru pamatā būtu savstarpējs atbalsts un prasmju nodošana. Eiropas iniciatīvai jaunatnei, ko Komisija izvirzīja savā paziņojumā par Lisabonas stratēģijas termiņa vidusposma pārskatu, būtu jādod savs ieguldījums šajā ziņā.

2.1. Jaunu cilvēku labāka integrācija

Šodienas bērniem un jauniem cilvēkiem būs jāaizstāj paaudzes, kas, salīdzinot ar viņiem, ir skaitliski stipri pārākas. Nav apšaubāmi, ka viņu izglītības līmenis ir daudz augstāks par viņu vecāku izglītības līmeni: piemēram, ES-15 turpat 28 % no cilvēkiem 25-34 gadu vecumā 2003. gadā bija augstākā izglītība, salīdzinot ar 16 % vecuma grupā 55-64 gadi. Tas norāda uz augstāku ražīguma līmeni un lielākām pielāgošanās spējām nekā iepriekšējo paaudžu gadījumā. Tomēr Eiropas Savienībai ir jāsaprot, ka jauniešu resursi pamazām kļūst par augsti vērtējamu retumu, kas netiek pietiekami novērtēts. Tajā pašā laikā patiesība ir tāda, ka jauniem cilvēkiem joprojām ir grūti integrēties:

- Bezdarba līmenis 2004. gada decembrī vecuma grupā līdz 25 gadiem bija 17,9 % un 7,7 % vecuma grupā 25 gadi un vairāk.

- Jaunus cilvēkus jo īpaši apdraud nabadzība[13]: tas attiecas uz 19 % cilvēku vecuma grupā 16-24 gadi, salīdzinot ar 12 % cilvēku vecuma grupā 25-64 gadi[14]. Šī proporcija tāpat pārsniedz to, kas vērojama personām vecumā virs 65 gadiem (17 %).

---

11 KOM(2004) 811, 11.1.2005.

12 Komisijas ziņojums par imigrāciju, integrāciju un nodarbinātību – KOM(2003) 336.

13 Tas ir ieņēmumi, kas nesasniedz 60 % no vidējiem ieņēmumiem.

- Jauni cilvēki dažreiz piedzīvo diskrimināciju vecuma un nepietiekamas profesionālas pieredzes dēļ, ko pastiprina citi faktori, tādi kā dzimums, sociālā izcelsme vai rase; tie visi apgrūtina viņu integrēšanos darba dzīvē un sabiedrībā.

- Skolā iegūtās zināšanas ne vienmēr atbilst prasībām uz zinātnes atziņām balstītajā sabiedrībā: neatbilstīguma līmenis skolu sistēmā joprojām dara raizes. Tā 2002. gadā aptuveni 16,5 % no jauniešiem vecumā 18-24 gadi atstāja skolu, nesaņemot nekādus kvalifikācijas apliecinājumus. Iemesli ir dažādi. Palīdzības pasākumi ģimenēm un viņu skolas vecuma bērniem kopā ar apmācības sistēmu modernizāciju varētu palīdzēt samazināt to bērnu skaitu, kas atstāj skolu.

- Turklāt bērnus arī skar nabadzības risks: tas attiecas uz 19% bērnu vecumā līdz 15 gadiem. Šis risks jo īpaši pieaug tiem, kas dzīvo viena vecāka ģimenēs. Rezultātā vispirms jau pāragri tiek atstāta skola, savukārt tas vēl pastiprina jaunu cilvēku nabadzības risku.

Izglītības sistēmai būs jārod risinājums nozīmīgai problēmai: kā celt sākotnējās apmācības līmeni, vienlaicīgi piedāvājot vairākas izvēles iespējas. Piemēram, jauni cilvēki arvien vairāk vēlētos, lai mācības skolā mītos ar darbu un ar darbu saistītām mācībām atbilstīgi pašreizējām ekonomikas vajadzībām. Jāgādā, lai viņiem lielākā mērā būtu pieejamas tālmācības sniegtās iespējas.

Sabiedrības novecošanās nenozīmē, ka bezdarba un integrēšanās problēmas atrisināsies automātiski. Sociālajiem partneriem, skolu sistēmām, valsts iestādēm un vietējas nozīmes iestādēm būs jādomā, kā sekmēt integrāciju, tostarp būs jādomā par diskriminācijas veidiem, kas var skart jauniešus.

Ir izvirzīti Eiropas līmeņa mērķi jauniešu ilgtermiņa bezdarba novēršanai, cīņai pret mācību pamešanu un sākotnējā apmācību līmeņa celšanai. Eiropas Sociālais fonds sniedz savu atbalstu uz vietas šo mērķu sasniegšanai.

Kā Kopienas politikas var sekmēt cīņu pret bērnu un viena vecāka ģimeņu nabadzību un mazināt nabadzības risku un atstumtību jaunu cilvēku vidū?

Kā varētu uzlabot sākotnējo apmācību un pieaugušajiem domāto mācību shēmas? Kāds varētu būt neformālās izglītības un brīvprātīgu darbību pienesums? Kādu ieguldījumu varētu dot struktūrfondi un instrumenti, kas paredzēti uz zinātnes atziņām balstītas sabiedrības labākai pieejamībai?

Ko varētu darīt, lai pārejas posms pēc mācību pabeigšanas un pirms darba gaitu uzsākšanas būtu vieglāks un lai uzlabotu jaunu cilvēku nodarbinātības kvalitāti? Kādai būtu jābūt sociālā dialoga nozīmei? Kāds varētu būt ieguvums no domu apmaiņas ar pilsoņu sabiedrību, jo īpaši jaunatnes organizācijām?

Kādas solidaritātes formas var attīstīt jaunu cilvēku un gados vecāku cilvēku starpā?

2.2. Vispārēji principi attiecībā uz „aktīvas dzīves ciklu"

No 2005. gada gados jaunu pieaugušo (25-39 gadi) skaits samazināsies, un šāda attīstība ievērojami paātrināsies pēc 2010. gada (-16 % laikā no 2010. gada līdz 2030. gadam). Cilvēku skaits vecuma grupā 40-54 gadi sāks samazināties 2010. gadā. Tajā pašā laikā to cilvēku skaits, kuru vecums ir 55 gadi un vairāk, pieaugs par 9,6 % laikā no 2005. gada līdz 2010. gadam un par 15,5 % laikā no 2010. gada līdz 2030. gadam un tad atkal strauji samazināsies. Uzņēmumiem tādējādi vajadzēs arvien vairāk paļauties uz gados vecāku strādājošo pieredzi, tajā pašā laikā aktīvi gādājot par to, lai strādājošie vecumā līdz 55 gadiem būtu gatavi tos aizstāt. Neskatoties uz zināmu progresu, nodarbinātības līmenis

[14] Skatīt Vienoto ziņojumu par integrāciju: http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/joint_rep_fr.htm.

cilvēkiem vecumā 55 gadi un vairāk 40,2 % 2003. gadā, t.i., aptuveni 20,5 miljoni nodarbināto - krietni atpaliek no Eiropas 50 % mērķa.

Gados jauni strādājošie varētu gribēt pavadīt vairāk laika ar bērniem un vairāk strādāt vēlākā dzīves posmā. Šīs demogrāfiskās izmaiņas tādejādi var sekmēt jaunu, piemērotāku un elastīgāku darba organizāciju. Tehnoloģiju attīstība dod iespēju labāk sabalansēt profesionālo un ģimenes dzīvi.

Nodarbinātības kvalitāte un darba vide tāpat būs nozīmīgi faktori, kas mudinās cilvēkus turpināt darbu, mazinot negadījumu risku un uzlabojot veselības stāvokli strādājošajiem, jo īpaši gados vecākiem strādājošajiem. Paredzot šīs izmaiņas, tiks sekmēta labāka aktīvās darba dzīves cikla pārvalde. Tāpat būs jārod pamudinājumi, lai izmainītu uzvedību un apkarotu diskrimināciju.

Lai veicinātu pāreju uz sabiedrību, kas balstīta uz zināšanām, Kopienu politikas veicina darba organizācijas modernizēšanu, mūžizglītības stratēģiju definējumu, darba vides kvalitāti un „aktīvu novecošanos", jo īpaši vidējā pensionēšanās vecuma palielināšanu. Demogrāfiskās izmaiņas nostiprina šo politiku nozīmi, tajā pašā laikā rodas jauni jautājumi.

Kā organizējams darba laiks, lai tiktu ņemtas vērā katras vecuma grupas specifiskās vajadzības? Kā veicināt jaunu pāru iesaistīšanos darba dzīvē un viņiem palīdzēt rast līdzsvaru starp elastību un drošību audzināt mazu bērnu, mācīties un pielāgot savas prasmes darba tirgus prasībām? Kā gados vecākus cilvēkus var pamudināt strādāt vairāk?

Kā darba organizāciju labāk pielāgot jaunajam sadalījumam paaudžu starpā, kad uzņēmumos ir mazāk jaunu cilvēku un vairāk gados vecāku strādājošo?

Kā dažādas Eiropas Savienības ieinteresētās personas var sniegt savu ieguldījumu, jo īpaši sociālā dialoga ceļā?

2.3. Senioru" dzīve jaunā kvalitātē

„Seniori" (65-79 gadi) pieredzēs ievērojamu sava skaita pieaugumu pēc 2010. gada un aptuveni līdz 2030. gadam (+ 37,4 %). Viņi būs arī aktīvāki, jo viņiem būs labāka veselība, ja turpināsies pašreizējās tendences. Viņi arī dzīvos lielākā labklājībā: arvien vairāk būs to, kas uzkrājuši pilnas pensijas, un viņiem būs lielāki uzkrājumi, salīdzinot ar uzkrājumiem, kādi bija kā viņu priekšgājēju, tā viņu bērniem.

„Seniori" atsevišķās valstīs arvien vairāk izvēlas pārcelties uz citu reģionu vai citu valsti: mobilitāte nav tikai jaunu cilvēku vai strādājošo priekšrocība. Viņu patēriņš vērsts uz jaunu preču un jaunu pakalpojumu izmantošanu. Viņi vēlas aktīvi piedalīties sabiedriskajā dzīvē: jo īpaši brīvprātīgo organizāciju jomā. Viņi varēs turpināt darbu vai apvienot nepilna darba laika darbu ar pensionēšanos. Šāda tendence šobrīd ir populāra Savienotajās Valstīs. Nodarbinātības līmenis vecuma grupā 65-74 gadi Eiropas Savienībā (2003. gadā) ir 5,6 %, salīdzinot ar 18,5 % ASV. Daļa no viņiem arī gribēs palīdzēt saviem bērniem un mazbērniem un gādāt par to, lai viņu uzkrājumi tiktu nodoti nākamajām paaudzēm.

Eiropas pensionēšanās shēmu saskaņošana sekmē elastīgāku pāreju no darba uz pensionēšanos.

Vai pensionēšanās vecums ir jānosaka ar likumu vai, gluži otrādi, būtu jāpieļauj elastīga un pakāpeniska pensionēšanās?

Kā nodrošināt „senioru" dalību saimnieciskajā un sabiedriskajā dzīvē, piemēram, pateicoties iespējai vienlaikus saņemt algu un pensiju, pateicoties jaunām nodarbinātības formām (nepilnas darba dienas darbs, pagaidu darbs) vai cita veida finanšu pamudinājuma pasākumiem?

Kā attīstīt darbības, kas iesaista „seniorus" brīvprātīgo organizāciju jomā un sociālajā ekonomikā?

Kā būtu jārīkojas saistībā ar pensionāru iespēju pārcelties no vienas dalībvalsts uz citu, jo īpaši sociālās aizsardzības un veselības aprūpes jomā?

Kā veikt ieguldījumus veselības aizsardzībā un profilaksē, lai eiropieši arī turpmāk varētu izmantot priekšrocības, ko sniedz paredzamā veselīga un aktīva mūža ilguma palielināšanās?

2.4. Solidaritāte ar personām ļoti lielā vecumā

Vidējam mūža ilgumam pastāvīgi pieaugot, mūsu sabiedrības piedzīvo nopietnu ļoti vecu ļaužu (80+) skaita pieaugumu: + 17,1 % laikā no 2005. gada līdz 2010. gadam, + 57,1 % laikā no 2010. gada līdz 2030. gadam. Tad viņu būs aptuveni 34,7 miljoni, salīdzinot ar aptuveni 18,8 miljoniem šodien. Pieaugs vientuļo cilvēku proporcija, jo īpaši sievietēm, to atraitnības dēļ, kuras pamatā ir dzimumu atšķirīgais dzīves ilgums. Sievietes saņem ievērojami zemākas pensijas nekā vīrieši. Tāpat karjera sievietēm parasti ir īsāka, un viņu atalgojums darbā ir zemāks.

Bez atbalsta ģimenes vienas pašas nevarēs atrisināt šo cilvēku aprūpes jautājumu, neskatoties uz to, vai viņi ir kopjami, vai pašpietiekami. Šodienas jaunāko paaudžu veselības stāvokļa uzlabošanās ļauj cerēt, ka lielā vecumā nākotnē viņi ilgāku laiku būs pašpietiekami un gribēs palikt savās mājās. Intensīvāka aprūpe tiks koncentrēta dzīves beigās. Tomēr vairāk būs arī to cilvēku, kam ir vajadzīga šāda intensīva apkope, jo viņi vairs nespēs dzīvot pašpietiekami.

Abos gadījumos būs vajadzīga attiecīga aprūpe, ko šodien daudzās valstīs nodrošina ģimenes un jo īpaši sievietes. Tomēr sievietes arvien vairāk iesaistās darbā. Turklāt vecākie bērni arvien biežāk dzīvo tālu prom no saviem vecākiem.

Ģimenes tāpēc būs jāatbalsta vēl vairāk nekā šodien. Šī loma būs jāuzņemas sociālo pakalpojumu iestādēm, solidaritātes tīkliem un aprūpei vietējās kopienās.

Valstu sociālās aizsardzības politiku saskaņošana 2006. gadā ir jāattiecina uz vecu ļaužu ilgtermiņa aprūpi. Kāds varētu būt tās ieguldījums demogrāfisko izmaiņu vadībā?

Jo īpaši vai būtu jānošķir izdienas pensijas un apgādnieka pabalsti?

Kā apmācīt vajadzīgos darbiniekus un nodrošināt viņiem kvalitatīvu darbu jomā, ko bieži raksturo zemas algas un zemas kvalifikācijas darbinieki.

Kā panākt vecu ļaužu aprūpes līdzsvarotu sadalījumu starp ģimenēm, sociālajiem dienestiem un iestādēm?

Kā palīdzēt ģimenēm? Kādu atbalstu var sniegt vietējiem aprūpes dienestiem?

Kā varētu samazināt vīriešu un sieviešu nevienlīdzību tad, kad tiek sasniegts pensionēšanās vecums?

Kā izmantot jaunās tehnoloģijas vecu cilvēku atbalstam?

3. SECINĀJUMS: KĀDS IR EIROPAS SAVIENĪBAS UZDEVUMS?

Ievērojot demogrāfiskās izmaiņas, Eiropai būtu jārīkojas atbilstoši trijām pamatprioritātēm.

- Rast līdzekļus, kas ļautu panākt demogrāfisku izaugsmi. Mums sev jāuzdod divi vienkārši jautājumi: cik augstu vērtējam savus bērnus? Vai vēlamies, lai ģimenēm, neatkarīgi no to struktūras, būtu pienācīga vieta Eiropas sabiedrībā? Pateicoties stingram Lisabonas stratēģijas īstenojumam (sociālās aizsardzības sistēmu modernizēšana, sieviešu un gados vecāku cilvēku

nodarbinātības līmeņa paaugstināšana), novatoriskiem pasākumiem par labu dzimstībai un saprātīgam imigrācijas izmantojumam, Eiropa var rast jaunas iespējas investīcijām, patēriņam un l.

- **Nodrošināt līdzsvaru paaudžu starpā** attiecībā uz laika sadalījumu visas dzīves garumā, attiecībā uz izaugsmes priekšrocību sadalījumu, attiecībā uz tāda finansējuma vajadzību sadalījumu, kas saistīts ar pensijām un veselību.

- **Radīt jauna veida pārejas starp dzīves posmiem.** Jauniem cilvēkiem joprojām ir grūtības iesaistīties darba dzīvē. Arvien vairāk tie, kuri pensionējušies priekšlaicīgi, vēlas iesaistīties sabiedriskajā un saimnieciskajā dzīvē. Studijas aizņem vairāk laika, un jauni cilvēki vēlas pavadīt laiku kopā ar saviem bērniem. Šīs pārmaiņas izmaina robežas un pārejas starp aktivitāti un pārtrauktu aktivitāti.

Vai Eiropas Savienībai būtu jāsekmē apmaiņas un regulāri izvērtējumi, piemēram, reizi gadā, attiecībā uz demogrāfiskām izmaiņām un to, kā tās ietekmē sabiedrības un visas attiecīgās politikas?

Vai Eiropas Savienības finanšu instrumentiem - jo īpaši struktūrfondiem - šīs izmaiņas būtu jāņem vērā lielākā mērā, un kādā veidā?

Kā būtu jārīkojas, lai nodarbinātības un sociālās aizsardzības politiku saskaņošanā lielākā mērā tiktu ņemtas vērā demogrāfiskās izmaiņas?

Kā Eiropas sociālais dialogs var sekmēt labāku demogrāfisko izmaiņu vadību? Kāds varētu būt uzdevums, kas nospraužams pilsoņu sabiedrībai un dialogam ar jauniešiem?

Kā būtu jārīkojas, lai panāktu, ka demogrāfiskās izmaiņas būtu Eiropas Savienības iekšējo un ārējo politiku neatņemama daļa?

Komisija 2005. gada jūnijā organizēs konferenci, kas pulcēs visas attiecīgās personas un ļaus izvērtēt visus šajā Zaļajā grāmatā izvirzītos jautājumus. Šī konferences un zaļās grāmatas mērķis ir apzināt labākās dalībvalstu un citu partneru prakses. Šī domu apmaiņa varētu arī sekmēt Eiropas iniciatīvu jaunatnei, ko Komisija izvirzīja savā paziņojumā par Lisabonas stratēģijas termiņa vidusposma pārskatu[15].

[15] Jaunatnes lietu ministri 2005. gada 21. februāra Padomes gaitā piekrita piešķirt nosaukumu „Eiropas jaunatnes pakts”.

4. KĀ PIEDALĪTIES APSPRIEŠANĀ?

Publiskās apspriedes sākas 2005. gada 16. martā un beidzas 1. septembrī.

Mēs jūs aicinām nosūtīt savas atbildes, izmantojot elektronisko veidlapu, kuru varat atrast Eiropas Komisijas tīmekļa vietnē pēc šādas adreses:

http://europa.eu.int/yourvoice/consultations/index_fr.htm.

Visi dati attiecībā uz fiziskām personām paliks anonīmi. Organizācijas un iestādes ir aicinātas nosaukt sevi.

Mēs aicinām jūs izmantot elektronisko atbilžu veidlapu; tā būs vieglāk ņemt vērā jūsu viedokli apspriešanas laikā.

Tomēr jūs savas domas varat mums sūtīt rakstiski pēc šādas adreses:

Zaļā grāmata „Demogrāfiskās izmaiņas" (Livre vert «Changements démographiques»)
DG EMPL/E/1
J-27 01/122
European Commission

B-1049 Bruxelles

1. PIELIKUMS

Nu jau vairākus gadus Kopienas politikas palīdzējušas paredzēt un vadīt demogrāfiskās izmaiņas.

- Pateicoties Eiropas nodarbinātības stratēģijai un izglītības un arodizglītības politikai, nu jau vairākus gadus bija iespēja mobilizēt politiķus un ieinteresētās personas, lai cīnītos pret skolas priekšlaicīgu atstāšanu un celtu jauniešu sākotnējās apmācības līmeni[16], kā arī lai sekmētu aktīvu novecošanos, pakāpenisku vidējā pensionēšanās vecuma palielināšanu[17] un darba kvalitātes uzlabošanu. Arī šajā jomā Eiropas Savienība joprojām nesasniedz izvirzītos mērķus.

- Sociālās aizsardzības sistēmu reforma. Kopīgie mērķi, kas bija izvirzīti 2001. gadā pieņemtajai pensiju reformai, aicina uzturēt paaudžu solidaritāti un saglabāt līdzsvaru pensionāru un strādājošo starpā. Valsts veselības aprūpes un vecu ļaužu ilgtermiņa aprūpes politiku saskaņošanas paplašināšana palīdzēs attīstīt šo stratēģiju. Eiropas Sociālās integrācijas stratēģijā izvirzīti mērķi, lai risinātu bērnu un ģimeņu nabadzības jautājumu.

- Vīriešu un sieviešu vienlīdzības princips un tā ievērošana visās Savienības politikās („gender mainstreaming"). Pasākumi labāka darba/dzīves līdzsvara sekmēšanai ir izšķiroši svarīgi nodarbinātības līmeņa celšanā. Piemēram, 2002. gada Barselonas Eiropadome aicinājusi dalībvalstis attīstīt bērna aprūpes struktūras. Sociālajā dialogā tika panākta vienošanās par bērna kopšanas atvaļinājumu un daļēja darba laika darbu, kas tika īstenota, izmantojot direktīvas. Neskatoties uz šo progresu, vēl daudz darāmā; uz to norāda zemais rādītājs, kas raksturo vīriešu gatavību izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu, un tas, ka joprojām ir šķēršļi, kas ierobežo kvalitatīva darba pieejamību sievietēm.

- Cīņa pret diskrimināciju. Kopš 2000. gada tiesiskais regulējums aptver visu veidu diskrimināciju darbā un sekmē daudzveidību.

- Ekonomikas politikas vispārējās pamatnostādnes aicina nostiprināt izaugsmes ilgtspējīgumu, samazinot valsts parādu un īstenojot pārdomātu politiku. Ekonomikas politikas vispārējo pamatnostādņu un Stabilitātes un izaugsmes pakta īstenojuma daudzpusējā uzraudzība tostarp aptver valsts finanšu ilgtspējīguma izvērtējumu. Ekonomikas politikas komiteja sākusi darbu pie tā, lai izvērtētu, kā novecošanās ietekmēs ekonomiku un budžetu vidējā termiņā un ilgtermiņā.

- Jau vairākus gadus turpinās darbs pie tā, lai izstrādātu kopīgu pieeju imigrācijas politikām, tostarp ekonomiskās imigrācijas jomā.

- Sociālais fonds kā nodarbinātības stratēģijas instruments un Eiropas Reģionālās attīstības fonds sekmē bērnu aprūpes un „vecumu pārvaldības" struktūras uzņēmumā.

- Pētniecības pamatprogramma atbalsta daudzus projektus, kas saistīti ar novecošanos un demogrāfiskajām izmaiņām, jo īpaši pievēršoties klīniskajiem pētījumiem par slimībām, kas saistītas ar lielu vecumu, un to ietekmei uz veselības sistēmām. Pamatprogramma pieļauj arī pētījumus par demogrāfiskajām pārmaiņām Eiropā.

---

16 Pamatnostādne Nr. 4, Padomes 2003. gada 22. jūlija lēmums, (OV L 197 5.08.2003., 13. lpp.

17 Pamatnostādne Nr. 5

2. PIELIKUMS

Graph 1: the European Union in the world 14
Graph 2: old age dependency 15
Graph 3: share of the youngest and the oldest in the European population 16
Graph 4: the ageing of the European population..... 17
Graph 5: size of the youngest (15-24) and oldest (55-64) working age groups..... 18
Graph 6: change in the median and average age in the EU-25 1950-2050 19
Graph 7: ageing patterns across the Union..... 20
Graph 8: trends in fertility 21
Graph 9:fertility trends in the EU between 1960 and 2003..... 22
Graph 10 & 11: trends in life expectancy at birth 23
Graphs 12 & 13: life expectancy at the age of 60 (1960-2002) 24
Graph 14: trends in net migration 25

GRAPH 1: THE EUROPEAN UNION IN THE WORLD

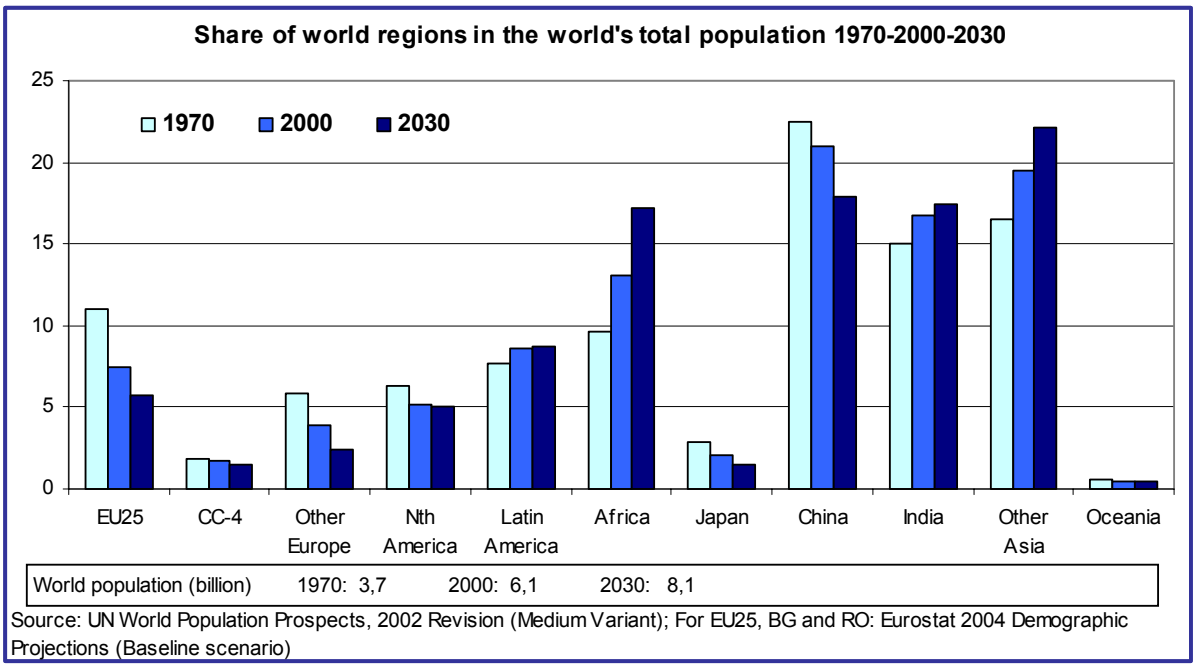

Graph 1 shows that the share of the EU-25 in world population between 2000-2030 is likely to fall from 12 to 6%. Other regions are also affected. Africa is likely to become one of the new giants. The shares of India and Other Asia are also expected to rise. The increasing demographic size of these other regions could diminish Europe's influence in the world.

GRAPH 2: OLD AGE DEPENDENCY

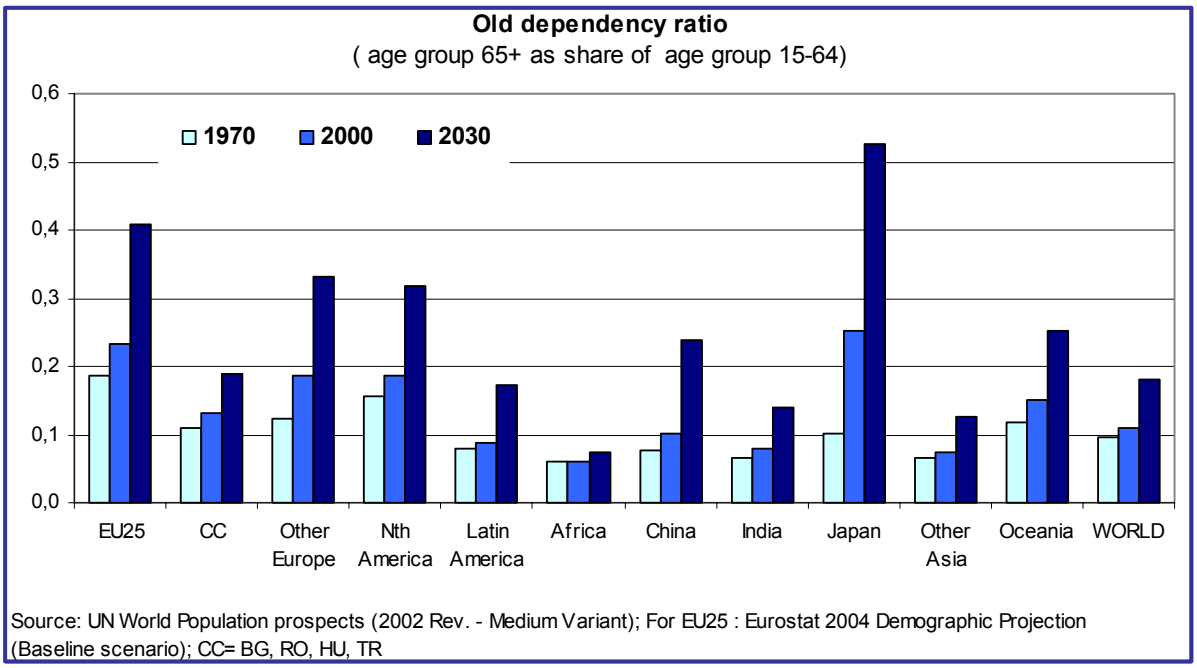

Graph 2 shows that old age dependency is going to be a global challenge over the next three decades with the exception of Africa. The pressure is going to be the highest in Japan and Europe. This means that the problem does not only exist in EU-25 and that all developed regions of the world are forced to redesign their policies and institutional arrangements in order to resolve the problems associated with ageing.

GRAPH 3: SHARE OF THE YOUNGEST AND THE OLDEST IN THE EUROPEAN POPULATION

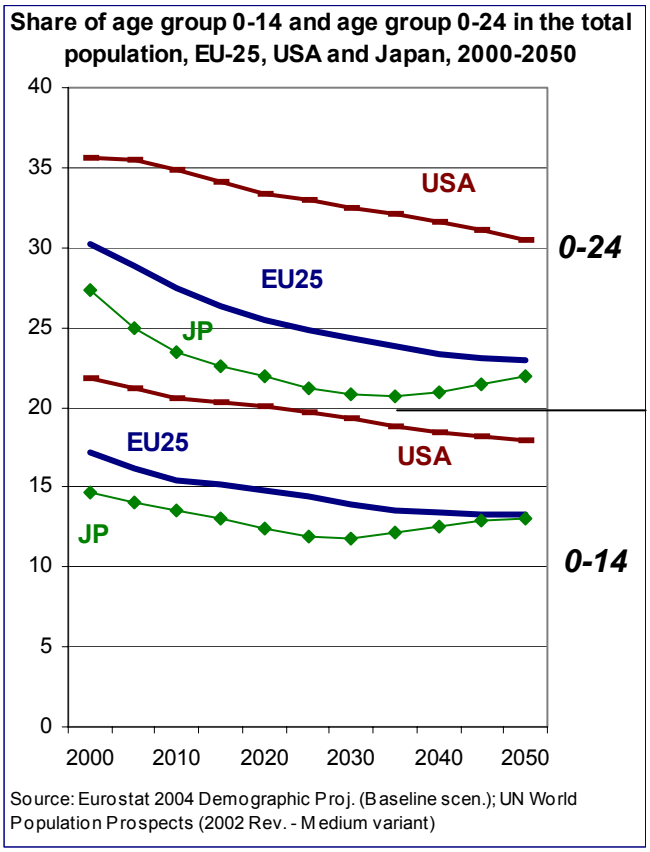

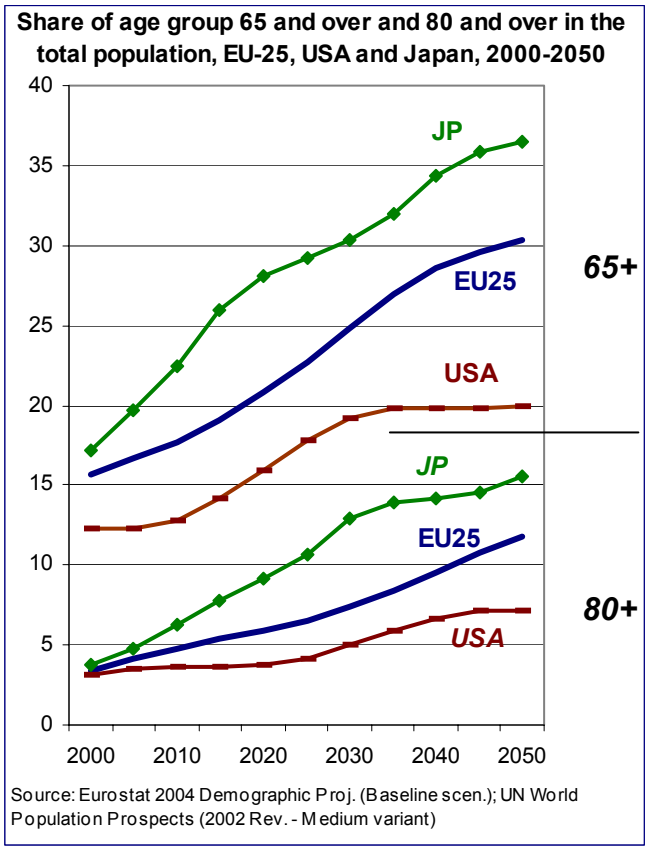

Graph 3 presents the shares of the two youngest and the two oldest age groups between 2000-2050 for Japan, USA and EU-25. In all three cases an important decline in the share of younger cohorts is observed while the share of the older cohorts has increased. The main implication of these trends is that the overall demand for care will increasingly have to shift from the young to the elderly. The only way to cope with this potentially huge increase in demand from old age groups is to develop *active ageing* policies.

GRAPH 4: THE AGEING OF THE EUROPEAN POPULATION

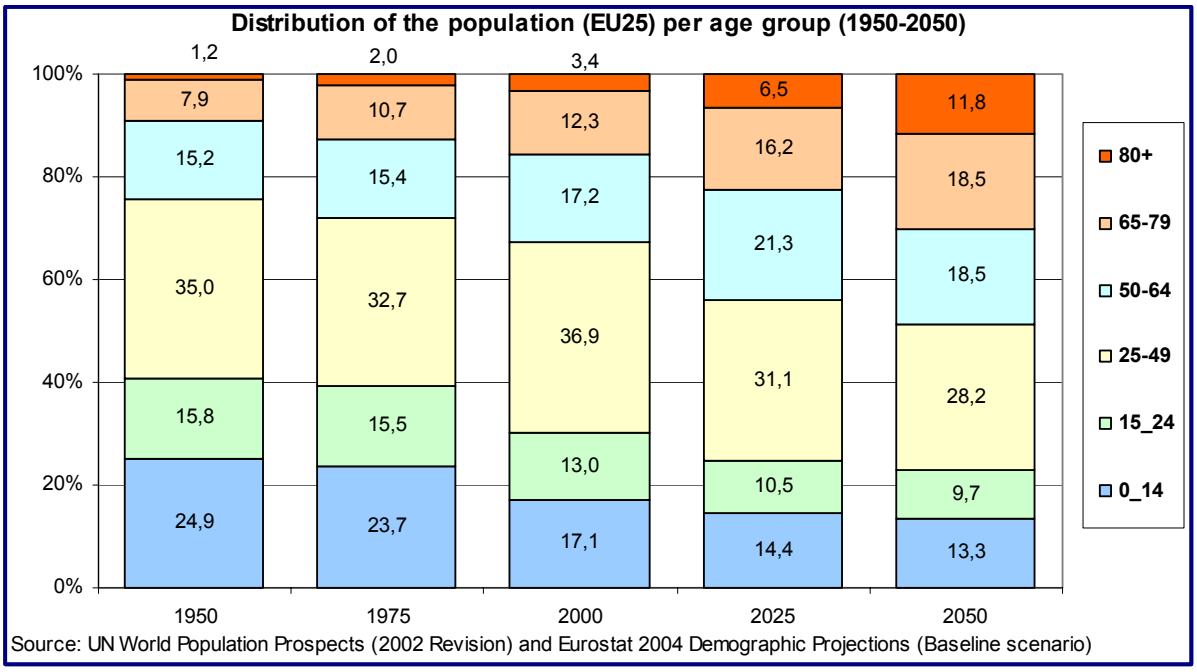

Graph 4 shows that ageing is having an important effect on the age structure of the European population. As the baby boom generation moves through the age pyramid, older cohorts become more numerous than the younger ones. The total EU-25 population has grown from 350 million in 1950, to 418 million in 1975 to 450 million in 2000. In 2025, population is expected to grow to 470 million persons but after this, it is likely to decrease to 449 million in 2050. In other words, it will take two more decades before ageing starts to have a negative effect on the absolute size of the population. On the other hand the effect of ageing on the age composition comes at much earlier stage and is therefore of much importance for the labour market and the health and long-term care sector.

GRAPH 5: SIZE OF THE YOUNGEST (15-24) AND OLDEST (55-64) WORKING AGE GROUPS

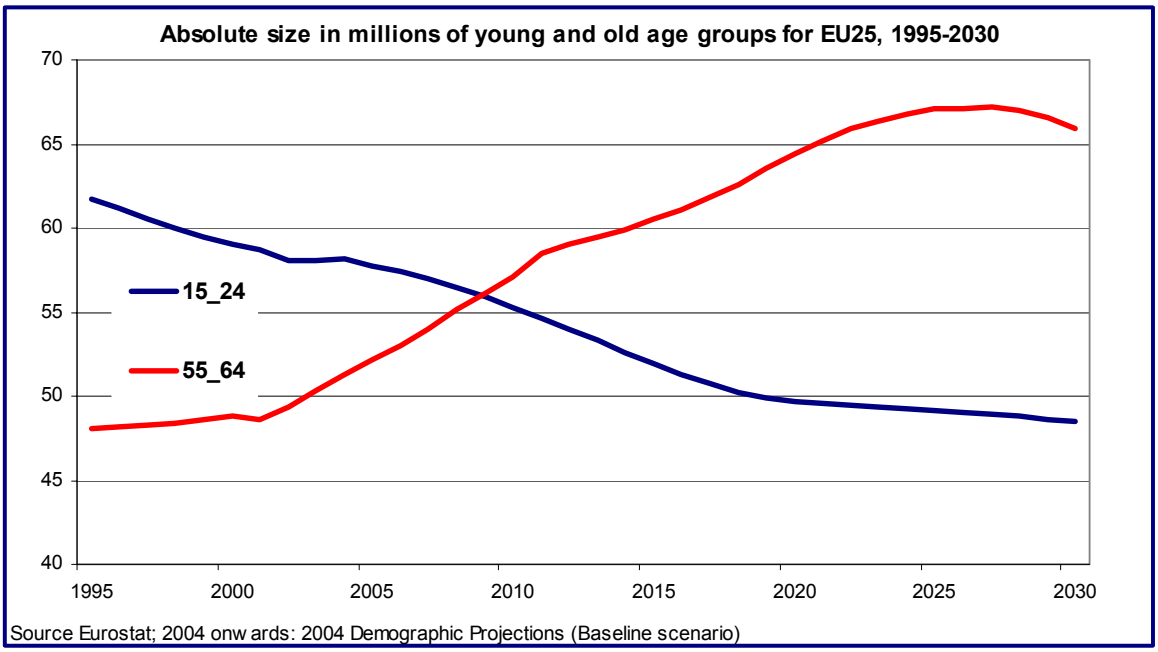

Graph 5 shows that around 2009 the size of the youngest cohort of the working age population will dive below the size of the oldest cohort. In 2050 there are expected to be 66 million persons of 55-64 and only 48 million of 15-24. This means that the working age population will start declining soon after 2010 and that the labour market will increasingly have to rely on older workers. The graph illustrates that it has become very urgent to improve the employability of our older workers in order to prepare our labour markets for the onset of ageing.

GRAPH 6: CHANGE IN THE MEDIAN AND AVERAGE AGE IN THE EU-25 1950-2050

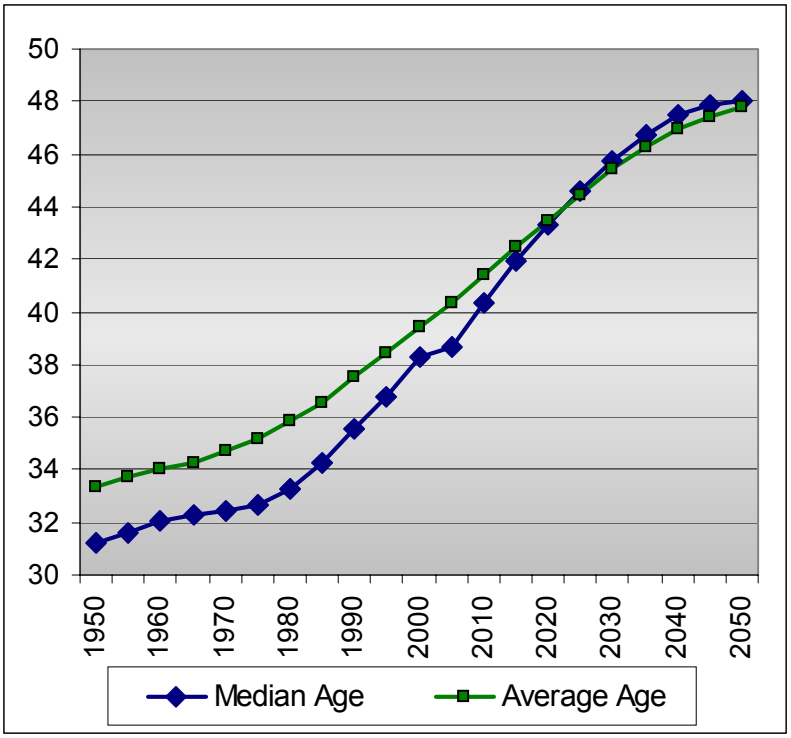

GRAPH 7: AGEING PATTERNS ACROSS THE UNION

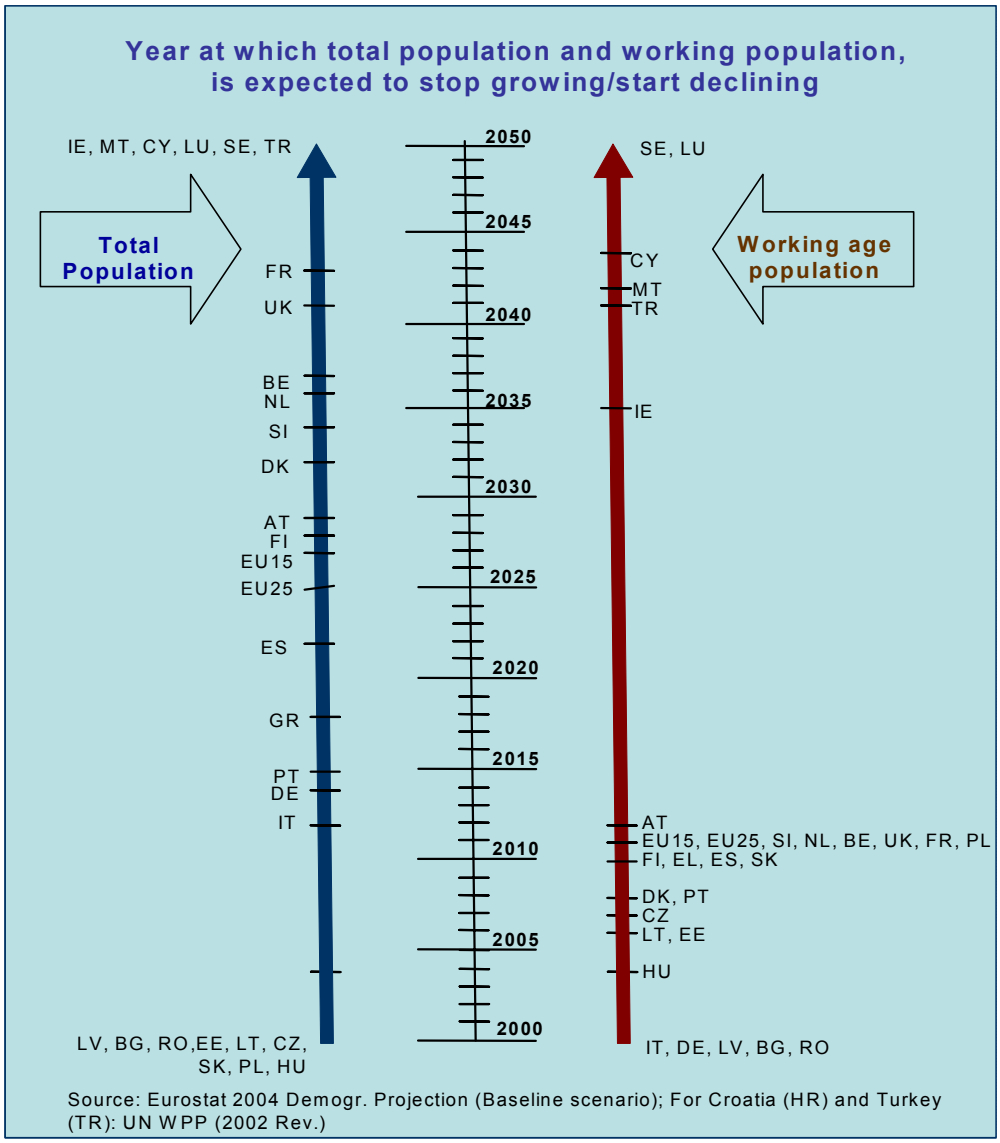

The pattern of ageing is different across the Union. Graph 7 shows on a timeline the years at which the total population and the working age population in each of the Member States are expected to stop growing and start declining. All Member States will have to deal with ageing challenge but not at the same time and not to the same degree. The decline in the total population of the EU-25 is expected by 2025 and it will be preceded by a decline in the population of working age starting already in 2011.

GRAPH 8: TRENDS IN FERTILITY

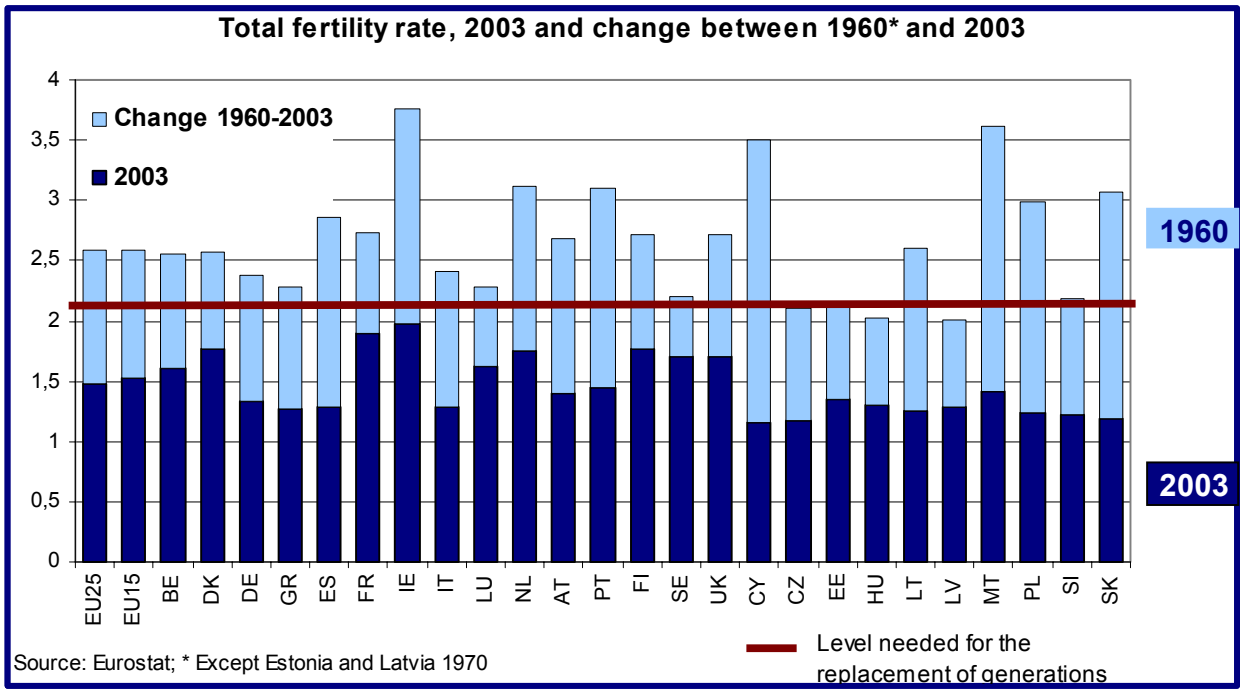

Graph 8 shows that in 1960 fertility in almost all Member States laid above the replacement level of 2.1 with a high margin, while today (2003) the rate has almost everywhere dropped well below replacement levels. What is also striking is the present gap in fertility between some of the new Member States and the rest of the EU. Most demographers expect that a catch up towards the average level in the EU-15 will be the most likely scenario.

GRAPH 9: FERTILITY TRENDS IN THE EU BETWEEN 1960 AND 2003

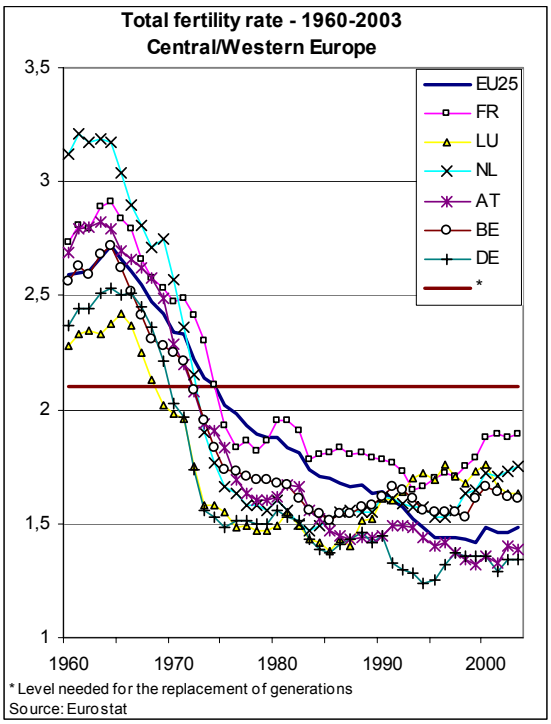

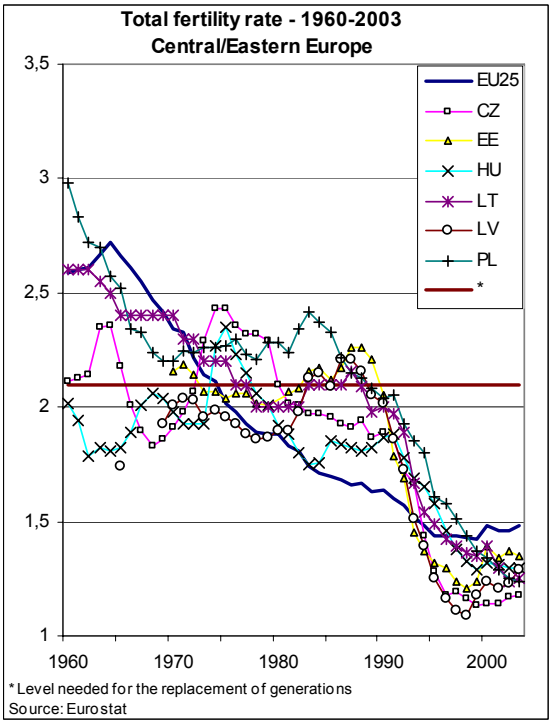

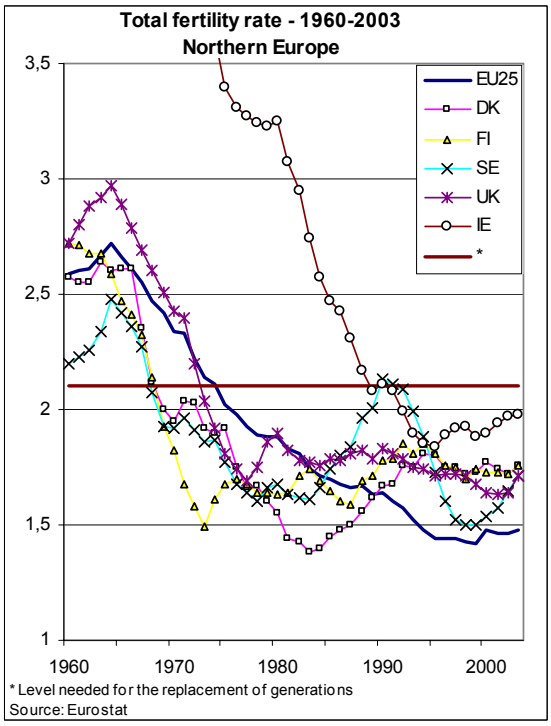

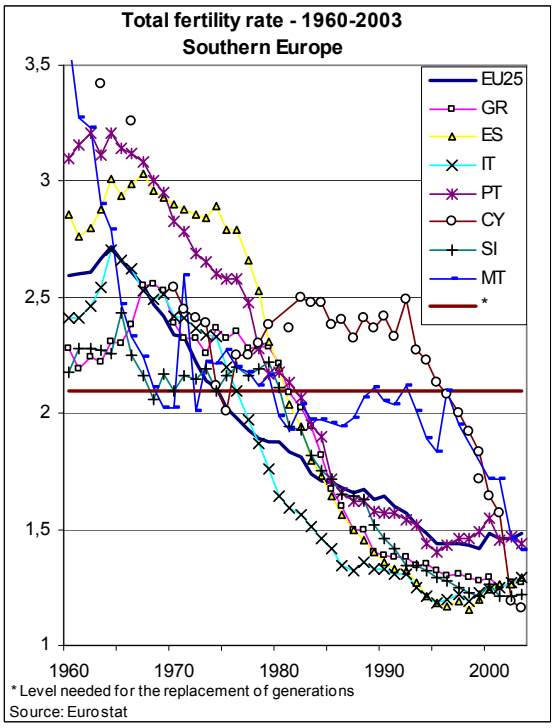

Graph 9 shows the different patterns of fertility decline in Europe. The drop in fertility took place firstly in Northern and Western Europe, and was followed by Southern Europe with almost a 10 year delay and with a 20 year delay for Central Europe. Despite these time lags fertility in Southern and Central Europe is today lower than in Western and Northern Europe. This means that the various parts of the EU are basically following the same transition albeit with important phase differences.

GRAPH 10 & 11: TRENDS IN LIFE EXPECTANCY AT BIRTH

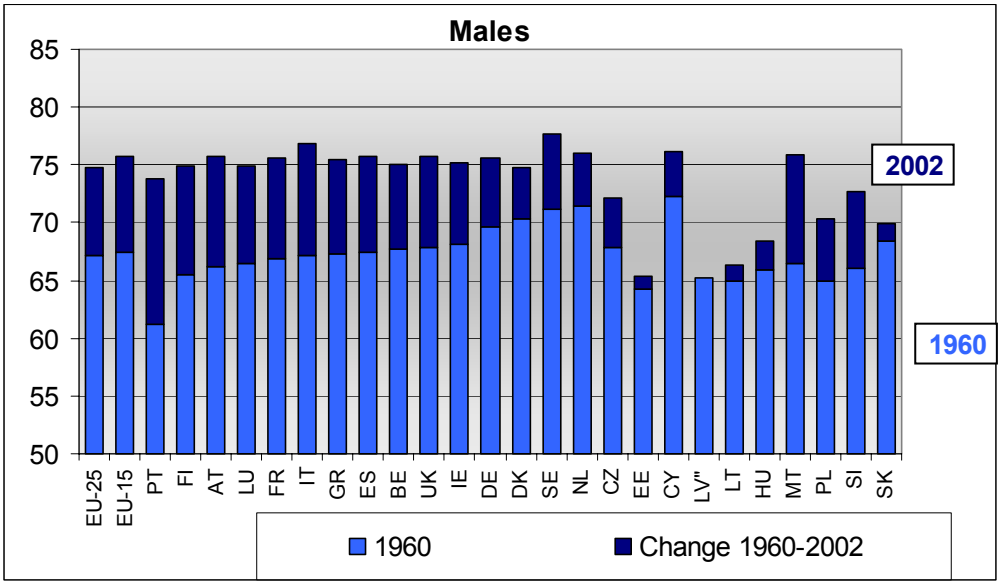

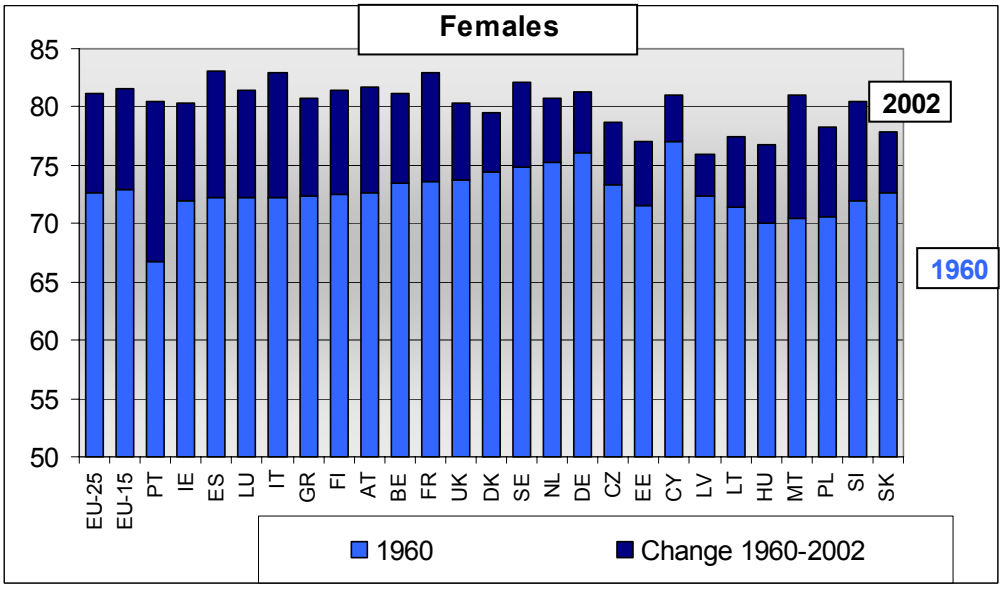

Source: Eurostat

Important gains in life expectancy have been realised between 1960 and 2002, with the exception of men in the Baltic States. The graphs also show that the average life expectancy of women is 6 years higher than that of men. For the future, demographers expect that the difference in life expectancy between men and women will narrow and that life expectancy of men in the Baltic States will within a few decades improve towards the EU. The increase in life expectancies is the result of drops in the mortality of all age groups and is not limited to the very old.

GRAPHS 12 & 13: LIFE EXPECTANCY AT THE AGE OF 60 (1960-2002)[18]

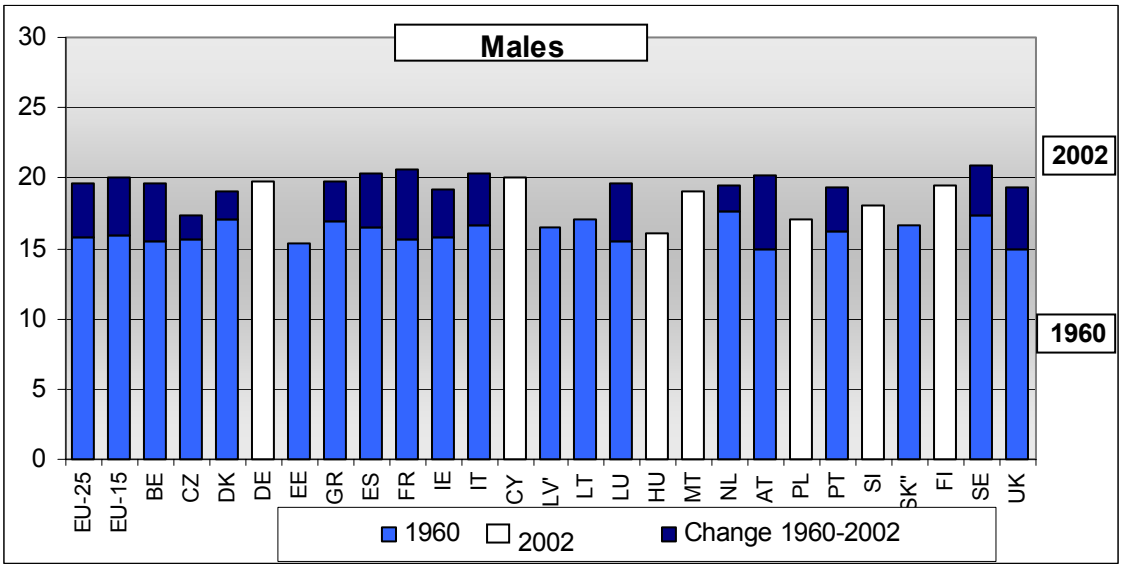

LV: decrease from 16,5 in 1970 tp 15,2 in 2002
SK: decrease from 16,6 in 1960 to 16,4 in 2002
Source: Eurostat

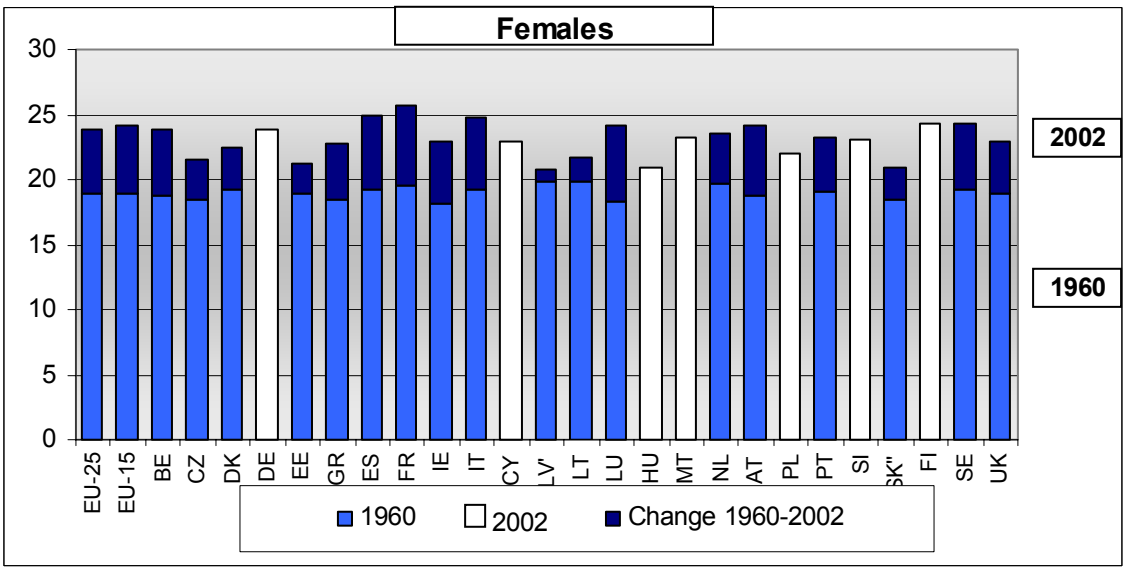

According to graphs 12 and 13, life expectancy at the age of 60 between 1960 and 2002 has increased almost everywhere, except for men in Latvia and Slovakia. The differences at the age of 60 are smaller than at birth for both men and women. It is also clear that during this period the gap in life expectancy between men and women has further increased. Nevertheless the new baseline projection assumes that this gap, measured in terms of life at expectance at birth, will start to shrink from 6.3 years in 2002 to 5.2 in 2050.

---

18 No 1960 figures exist for DE, CY, HU, MT, SI and FI.

GRAPH 14: TRENDS IN NET MIGRATION

Graph 14 demonstrates the growing importance of migration as a source of population growth. Furthermore, without migration our total population would have already started to decline. To the extent that migrants have higher fertility rates than the indigenous population, migration may boost the natural increase.

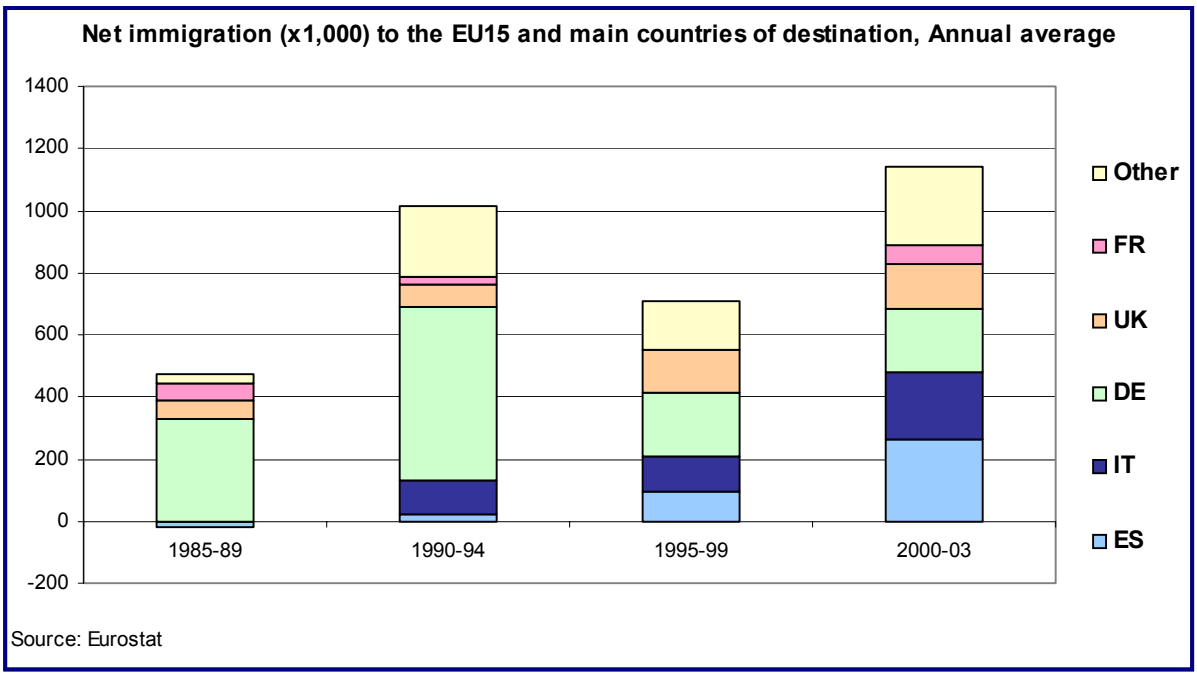

Graph 14 also shows that in the past, Germany was always a favourite destination of migrants who often came from Eastern Europe. However, its position has recently been taken over by the UK, Italy and Spain. A large share of the recent migrants to Spain comes from Southern America whilst the UK and Ireland are also popular destinations for migrants coming from Asia. A large share of migration comes about as a result of family reunification.